

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**ЛЕНЬ В.С.
СИДОРЕНКО О.О.**

ОБЛІК І АУДИТ У СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Навчальний посібник

Третє видання, виправлене і доповнене

Видавництво “КАРАВЕЛА” 2017

УДК 657(075.8)
ББК 65.271.я73
Л 46

Рекомендовано до видання
вченою радою Чернігівського національного
технологічного університету
(протокол № 7 від 30 червня 2017 р.)

Автори:

Лень Василь Степанович, к.е.н., професор;

Сидоренко Олександр Олексійович, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту Чернігівського національного технологічного університету, к.е.н., доцент

Рецензенти:

Петрук Олександр Михайлович, завідувач кафедри фінансів і кредиту Житомирського державного технологічного університету, доктор економічних наук, професор;

Гоголь Тетяна Анатоліївна, професор кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту Чернігівського національного технологічного університету, доктор економічних наук, доцент

Л 46 Лень В.С., Сидоренко О.О. Облік і аудит у страхових організаціях: Навчальний посібник. — 3-тє вид., випр. і доповн. /За ред. Лєня В.С. — Київ: Каравела, 2017. — 460 с.

Посібник розраховано для підготовки студентів, слухачів системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації, працівників бухгалтерій страхового бізнесу, які вже засвоїли теорію бухгалтерського обліку та фінансовий облік. У посібнику висвітлюються основні особливості організації обліку, звітності, аналізу, аудиту та порядку відображення на рахунках бухгалтерського обліку господарських операцій страховиків. У третьому виданні актуалізовано нормативну базу та приведено до неї і доповнено текст посібника.

Особливістю посібника є те, що в ньому, крім теоретичного матеріалу, містяться завдання для самопідготовки, практичні завдання та тести з основних питань здійснення бухгалтерського обліку та аудиту в страхових компаніях.

При використанні посібника практикуючими бухгалтерами слід враховувати, що в нормативні акти з питань обліку і оподаткування постійно вносяться зміни, а тому практичне застосування наведених алгоритмів вирішення задач можливе лише за умови врахування таких змін.

УДК 657(075.8)
ББК 65.271.я73

Охороняється законом про авторське право.

Жодна частина цього видання не може бути відтворена в будь-якому вигляді без дохволу автора чи видавництва.

ISBN 978-966-2229-85-1

© Лєнь В.С., Сидоренко О.О., 2017
© Видавництво “КАРАВЕЛА”, 2017

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	7
Тема 1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	8
1.1. Регламентация страхової діяльності	8
1.2. Страхові агенти та страхові брокери	18
1.3. Страховий ринок України	21
1.4. Страхові договори	25
1.5. Валюта розрахунків у страхових організаціях	28
1.6. Вимоги до облікової та реєструючої системи фінансових компаній	32
1.7. Особливості ведення бухгалтерського обліку та складання звітності у страховиків	35
1.8. Питання для самоконтролю	40
1.9. Теми рефератів	41
1.10. Задачі для розв'язання	42
1.11. Тести	43
Додаток 1.1. Приклад робочого плану рахунків страховика	48
Додаток 1.2. Журнал обліку укладених договорів державного обов'язкового особистого страхування	51
Тема 2. ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ У СТРАХОВИКА ПРИДБАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ, НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ, ЗАПАСІВ ТА РОБІТ І ПОСЛУГ	52
2.1. Особливості обліку придбання страховиком основних засобів та нематеріальних активів	52
2.2. Облік придбання страховиком запасів та робіт і послуг	56
2.3. Питання для самоконтролю	58
2.4. Теми рефератів	58
2.5. Задачі для розв'язання	59
2.6. Тести	61
Тема 3. ФОРМУВАННЯ ТА ОБЛІК СТАТУТНОГО КАПІТАЛУ ТА ТЕХНІЧНИХ РЕЗЕРВІВ	64
3.1. Формування та облік статутного капіталу страховика	64
3.2. Види страхових резервів, їх призначення та загальні засади обліку	65
3.3. Формування та облік резерву незароблених премій	68
3.4. Формування та облік резерву заявлених, але не виплачених збитків	76
3.5. Формування та облік резерву збитків, які виникли, але не заявлені	80
3.6. Формування та облік резерву коливань збитковості	82
3.7. Формування та облік резерву катастроф	85
3.8. Формування та облік централізованих страхових резервних фондів	87
3.9. Документальне забезпечення обліку страхових резервів	89
3.10. Питання для самоконтролю	89
3.11. Теми рефератів	90
3.12. Задачі для розв'язання	91
3.13. Тести	93

Додаток 3.1. Методи розрахунку резерву збитків, які виникли, але не заявлені	98
Тема 4. ФОРМУВАННЯ ТА ОБЛІК РЕЗЕРВІВ ЗІ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ ТА ОBOB'ЯЗКОВИХ ВИДІВ ОСОБИСТОГО СТРАХУВАННЯ.....	102
4.1. Види резервів зі страхування життя, їх призначення та загальні засади формування.....	102
4.2. Формування та облік резервів довгострокових зобов'язань (математичних резервів)	104
4.3. Формування та облік резервів належних виплат страхових сум	107
4.4. Формування та облік резервів з обов'язкових видів особистого страхування.....	110
4.5. Питання для самоконтролю	112
4.6. Теми рефератів	113
4.7. Задачі для розв'язання	113
4.8. Тести.....	116
Тема 5. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК СТРАХОВИХ ПЛАТЕЖІВ ТА ОПЕРАЦІЙ З ПЕРЕСТРАХУВАННЯ	120
5.1. Облік надходження страхових платежів	120
5.2. Облік операцій із перестраховування	124
5.3. Питання для самоконтролю	129
5.4. Теми рефератів	129
5.5. Задачі для розв'язання.....	129
5.6. Тести.....	131
Тема 6. ОБЛІК РОЗМІЩЕННЯ СТРАХОВИХ РЕЗЕРВІВ	134
6.1. Регламентация розміщення технічних резервів.....	134
6.2. Регламентация розміщення резервів із страхування життя	142
6.3. Облік депозитів, ощадних сертифікатів та банківських металів	148
6.4. Облік фінансових інвестицій	151
6.5. Облік розміщення страхових резервів в облігації	157
6.6. Облік інвестицій в іпотечні сертифікати.....	160
6.7. Облік облігацій власної емісії	163
6.8. Облік інвестиційної нерухомості та орендних (лізингових) операцій....	165
6.9. Облік розміщення резервів у права вимоги до перестраховиків	173
6.10. Облік надання кредитів за рахунок резервів із страхування життя	175
6.11. Питання для самоконтролю	176
6.12. Теми рефератів	176
6.13. Задачі для розв'язання	176
6.14. Тести.....	179
Тема 7. ОБЛІК ГРОШОВИХ КОШТІВ ТА РОЗРАХУНКІВ.....	184
7.1. Фінансові засади страхової діяльності	184
7.2. Грошові надходження страховика та валюта страхування	184
7.3. Особливості побудови обліку грошових коштів у касі	190
7.4. Особливості побудови обліку грошових коштів на рахунках у банку (поточному, валютному, інших рахунках).....	192

7.5. Облік розрахунків з постачальниками, різними дебіторами і кредиторами	194
7.6. Облік розрахунків з підзвітними особами.....	195
7.7. Питання для самоконтролю	198
7.8. Теми рефератів	199
7.9. Задачі для розв'язання.....	199
7.10. Тести.....	202
Тема 8. ОБЛІК ДОХОДІВ, ВИТРАТ ТА ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ	
СТРАХОВИКА	206
8.1. Види доходів страховика та їх відображення в обліку	206
8.2. Особливості обліку витрат страховика та їх відображення в обліку	210
8.3. Облік витрат за елементами та статтями калькуляції.....	220
8.4. Особливості побудови обліку фінансових результатів у страхових організаціях.....	222
8.5. Облік використання прибутку	225
8.6. Питання для самоконтролю	230
8.7. Теми рефератів	230
8.8. Задачі для розв'язання.....	231
8.9. Тести.....	233
Додаток 8.1. Журнал реєстрації заяв про настання страхового випадку	238
Тема 9. ОПОДАТКУВАННЯ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....	239
9.1. Загальні засади оподаткування страхових організацій.....	239
9.2. Оподаткування страховиків податком на прибуток.....	239
9.3. Особливості оподаткування страховиків податком на додану вартість ..	245
9.4. Оподаткування та облік доходів з джерелом їх походження з України ..	247
9.5. Нарахування та виплата дивідендів страховиком	253
9.6. Питання для самоконтролю	255
9.7. Теми рефератів	255
9.8. Задачі для розв'язання	256
9.9. Тести.....	258
Додаток 9.1. Форма Додатка АВ до декларації з податку на прибуток	263
Тема 10. ФІНАНСОВА ТА СПЕЦІАЛЬНА ЗВІТНІСТЬ СТРАХОВИКІВ	265
10.1. Фінансова звітність страховиків	265
10.1.1. Звіт про фінансовий стан.....	266
10.1.2. Звіт про прибутки та збитки та інший сукупний дохід.....	275
10.1.3. Звіт про зміни у власному капіталі.....	279
10.1.4. Звіт про рух грошових коштів	281
10.1.5. Примітки.....	283
10.2. Спеціалізована фінансова звітність страховика	285
10.3. Спеціальна звітність страхових брокерів	290
10.4. Питання для самоконтролю	292
10.5. Теми рефератів	292
10.6. Задачі для розв'язання	292
10.7. Тести.....	295

Додаток 10.1 Форма звітності про посередницьку діяльність страхових та/або перестрахових брокерів	298
Тема 11. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	320
11.1. Аналіз страхових операцій — основа їх менеджменту	320
11.2. Основні показники страхової статистики	323
11.3. Тести раннього попередження.....	324
11.4. Аналіз балансу, фактичного запасу платоспроможності та фінансової стабільності.....	331
11.5. Порівняльний аналіз діяльності страховика	336
11.6. Питання для самоконтролю	336
11.7. Теми рефератів	337
11.8. Задачі для розв'язання	337
11.9. Тести.....	343
Тема 12. ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ ТА АУДИТУ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....	347
12.1. Зовнішній контроль за діяльністю страхових організацій	347
12.2. Особливості здійснення внутрішнього контролю і аудиту	355
12.3. Особливості зовнішнього аудиту	361
12.4. Формат аудиторського висновку за наслідками проведення аудиту річної фінансової звітності та річних звітних даних страховика	364
12.5. Питання для самоконтролю	367
12.6. Теми рефератів	367
12.7. Задачі для розв'язання	368
12.8. Тести.....	369
Додаток 12.1. Приклад оформлення положення про службу внутрішнього аудиту страховика.....	373
Тема 13. АКТУАРНІ РОЗРАХУНКИ.....	376
13.1. Сутність актуарних розрахунків	376
13.2. Завдання актуарних розрахунків.....	377
13.3. Класифікація актуарних розрахунків.....	379
13.4. Загальний порядок актуарних розрахунків.....	379
13.5. Приклад розрахунку математичних резервів та страхового тарифу	381
13.6. Державне регулювання страхових тарифів (платежів).....	383
13.7. Питання для самоконтролю	384
13.8. Теми рефератів	384
13.9. Задачі для розв'язання	384
13.10. Тести.....	385
ГЛОСАРІЙ СТРАХОВИХ ТЕРМІНІВ.....	388
Додаток А. Форма Податкової Декларації з податку на прибуток підприємств	401
Додаток Б. Порядок складання звітних даних страховиків.....	406
Додаток В. Типова програма перевірок страховиків та страхових посередників.....	453
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	457

ПЕРЕДМОВА

Учбовий посібник є результатом педагогічної діяльності авторів у Чернігівському національному технологічному університеті.

Якщо на сьогодні досить багато літератури, як учбової так і періодичної, із загальних питань бухгалтерського обліку, то професійних публікацій з бухгалтерського обліку і аудиту в страхових організаціях вкрай недостатньо, що не дає змоги на високому рівні вести підготовку фахівців, що планують працювати в страхових організаціях, особливо в їх підрозділах обліку та аналізу.

Посібник у цьому плані є спробою авторів заповнити наявний вакуум навчальної літератури з дисципліни, і хоча готувався досить ретельно, не претендує на всебічне висвітлення проблем обліку і аудиту в страхових організаціях. Автор попереджує, що у зв'язку з частими змінами у законодавстві та нормативній базі з бухгалтерського обліку, окремі положення викладені в посібнику на час практичного використання можуть виявитись застарілими, а тому повинна робитись корекція на зміни, що стались після видання.

Мета дисципліни — отримання студентами базових знань з теорії і практики обліку та аудиту у страхових організаціях та набуття вмінь їх використання у практичній діяльності для прийняття адекватних управлінських рішень.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

— опанування студентами особливостей обліку і аудиту у страхових організаціях;

— оволодіння практичними навичками щодо фіксації господарських операцій страховика в первинних документах та відображення їх у регістрах бухгалтерського обліку;

— формування у студентів вміння складати фінансову та податкову звітність страховика, розуміти взаємозв'язок показників цієї звітності та здійснювати її аналіз;

— набуття студентами знань та вмінь з організації внутрішнього та зовнішнього аудиту страховика.

Дисципліна “Облік і аудит у страхових організаціях” має тісний взаємозв'язок з такими дисциплінами, як “Бухгалтерський облік”, “Фінансовий облік”, “Аудит”, “Організація аудиту”, “Страхування”, “Страхові послуги”, “Страховий менеджмент”, “Фінанси підприємств”, “Фінансовий менеджмент”, “Фінансовий аналіз”.